

דבר העורך

מפת הדרכים

בשנת תשס"ד יצא לאור ספר "מנת חלקי", חידושים על מסכת בבא בתרא, מאת הגאון רבי קלמן סג"ל לנדא, ר"מ בשיבת כוכב מיעקב בירושלים. בהקדמת הספר מופיע סיפור מרגש ביותר, המתאים במיוחד לחודש אב, אשר בו אנו מבכים את חורבן בית המקדש הראשון ובית המקדש השני, עליו נאמר, כי הוא חרב מפני שנאת חינוס.

כדי שניתן יהיה לעמוד על גודל המעשה, יש לשוב לאחור, אל שנות השואה האיומות ולזכור, כי באותם ימים חיי אדם לא היו חשובים כקליפת השום. כל יהודי ראה בכל יום רציחות, הריגות ומיתות שונות ומשונות, עד שגם הפוקרים היו בטוחים כי לעולם לא יעלו אל הגהינום, הוא הגיע אליהם.

בתקופה נוראה זו פעל אביו הרה"ח רבי אליעזר נתן לנדא ז"ל להציל אלפי יהודים מן התופת. רבי אליעזר ז"ל, השכיל ליצור קשר עם הגרועים שבנאצים ימ"ש ושיחד אותם באמצעים שונים, כדי שיעלימו עין מפעולותיו להברחת יהודים. פעם אף החלה אקציה והוא הצליח להאבס את מלאכי החבלה ולהשקותם בין חריף, או אז התחנן בפניהם

דף ל/א הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו - אסור

שתיית מי הכנרת בפסח

יושב בחג הפסח ברנש על גדות ימת הכנרת בטבריה, אוכל פיתת חמץ עם חומוס ומרווה את צמאנו בבירה. אם נכרי הוא, יערב לו ויבושם לו. אם יהודי הוא, רחמנא ליצלן.

במקרים לא מועטים, שאריות האוכל הללו מושלכות כלאחר יד אל מי הכנרת הצלולים, וכך באחת יצר הברנש בעיה הלכתית חמורה וסבוכה - האם בכך נאסרו מי הכנרת בשתיה?

בטרם נרד לשרשי הנידון נציין, כי אכן, יש מקומות שבהם נוהגים לנתק את צינורות המים מן המוביל הארצי, ומתחברים לבארות מים מקומיות, הנתונות תחת השגחה קפדנית.

על מה ולמה?!

ובכן, כאשר מאכל איסור התערב במאכל היתר, אזי, אם המאכל האסור הוא אחד חלקי שישים ביחס למאכל המותר, הרי הוא בטל ומותר באכילה. בתנאים מסויימים, די בכך שמאכל ההיתר מרובה במעט על מאכל האיסור, כדי לבטלו ברוב ואין צורך בביטול בשישים.

מדין תורה גם חמץ שהתערב בטל ברוב.

חמץ אפילו באלף אינו בטל: ברם, חכמים ייחדו את החמץ בפסח מכל סוגי התערובות, שלעולם אינו מתבטל בתערובת, אפילו בשיעור של אחד לאלף. זו היא הדעה המקובלת על כל פוסקי הדורות (ראה ר"ף דף ז' ב/ב בדפי הרי"ף; ר"א"ש סימן ה'), למעט דעה יחידה, שחמץ מתבטל ברוב (שאלות דרב אחאי פרשת צו, שאילתא פ' ד"ה שאילתא דאסור).

דבר שיש לו מתירין: מה ראו חכמים לתקן זאת? הראשונים נחלקו בטעם הדבר. הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הל' ט') מנמק, כי מאחר שחמץ בתערובת אינו נאסר בהנאה לאחר הפסח, הרי שהגדרתו היא "דבר שיש לו מתירין", היינו: כבר כיום טמון בו ההיתר שיפיג את האיסור לאחר הפסח, ובהלכות תערובת היתר ואיסור קיימת תקנת חכמים ש"דבר שיש לו מתירין" לא יתבטל ברוב.

האדם אינו מופרש מאיסור חמץ: הרא"ש (עבודה זרה פ"ה ס"י ל') מסביר, כי החמץ שונה מיתר איסורי אכילה בכך שהאדם מורגל בו בכל ימות השנה, לעומת איסורי אכילה אחרים, כגון, חזיר, בשר בחלב, ועוד, שהאדם פורש מהם כל ימי חייו. לפיכך, חכמים גזרו להרחיקו מן האדם בימות הפסח על שלל צורותיו. רמב"ן מטעים את תקנת חכמים, שמאחר שהתורה החמירה באיסור חמץ ביותר, שאפילו להחזיקו בבית אסור, ראו חז"ל לגזור עליו ולהחמיר בו.

זעילוי נשמת

הבחור ר' **חיים הלל בקשט** ז"ל בן יבלחט"א ר' אהרון שיחי נלב"ע ט' באב תש"ן

תנצב"ה

הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר **אהרון** וזוגתו מרת **צפורה בקשט** שיחי - פתח תקוה

זעילוי נשמת

מרת **בתיה שטילמן** ע"ה ב"ר אשר ז"ל נלב"ע ח' באב תש"ע

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחי

זעילוי נשמת

אבינו וסבינו הרה"ח ר' **משה כפתורי (קנוף)** ז"ל ב"ר יצחק שמואל ז"ל נלב"ע י' באב תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחי

בארות מים שחמץ שהה בהן: לגבי מים ששהה בהם חמץ מוצק, כגון חיטים שנמצאו בבארות מים, האריכו הפוסקים לדון, אם סינון המים מועיל כדי להתירם לשתייה, או שמא מפני טעם החמץ שבהם נאסרו המים (ראה שולחן ערוך או"ח סי' תס"ז סעי' י"ב ובפוסקים שם, ובמשנה ברורה ס"ק ס"ב ובשער הציון ק"א). דיון זה אינו תקף כמובן, כאשר בירה התערבה במים, מפני שאין מדובר על מים עם טעם חמץ, אלא על החמץ עצמו, ובמקרה זה אין כל אפשרות להתיר את המים, שהרי חמץ "אפילו באלף לא בטיל". לאור ידיעות הלכתיות ברורות אלו, יש לשאול במשנה-תוקף, כיצד מותר להשתמש בפסח במי הכנרת, אחר שאין כל ספק כי במהלך ימי הפסח מושלכים לתוכו מאכלי חמץ.

בימים עברו, בתקופת הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, הוא התיר ליהודים לשנות ממי נהרות העוברים דרך מגורי הנכרים, מפני שהוא סבר שתקנת חכמים, שבפסח חמץ אינו בטל, תקפה לגבי חמץ של יהודי בלבד, ולא לגבי חמץ של נכרי (עיי' שנות חיים סי' ש', שו"ת שואל ומשיב מהדורה שישיית סי' ל"א). ברם, במצב העגום בו אנו שרויים כיום, איש אינו משלה את עצמו, כי החמץ המושלך לכינרת בפסח, מקורו בנכרים בלבד. בספר פסקי תשובות קובצו מספר דעות שיש בהן כדי ללמד זכות על המצב הקיים, ונציין שנים מהן.

מים רבים: השדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ד' ס"ק ט"ו) מביא (בשם ספר יד יהודה וכ"כ בשו"ת ספר יהושע סי' ה' ט'), כי חכמים לא גזרו את תקנתם כאשר אין כל אפשרות שהחמץ יתן טעם במים.

מים המחוברים לקרקע: בשו"ת אבני נזר (סי' שע"ד) כותב, כי חכמים תקנו תקנה זו בחמץ שהתערב במים שאינם מחוברים לקרקע, אלא נתונים בכלי, אך לא במים המחוברים לקרקע (וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קכ"ט). אמנם, בשו"ת חלקת יואב (או"ח סי' י"ח), חולק על כך.

מה עם הפירורים בעצמם? עסקנו עד כה בשאלה אם המים נאסרו מפני תערובת החמץ. ברם, עדיין עלינו לברר, מדוע אין חוששים, כי פירור חמץ כל שהוא ישתחל אל ברז המים שלנו ולבסוף נאכל את הפירור עצמו, חלילה, כפי שכתב המשנה ברורה (סי' תס"ז ס"ק ז'), כי השואב מים מבאר בפסח, "נכון שיסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב".

ובכן, כיום קיים תהליך סינון של המים, על ידי מכונות משוכללות ביותר, ואין כל אפשרות שיעבור דרכן פירור בגודל הזעיר ביותר. זאת, ועוד: מערבים חומרים במים, המנטרלים את השפעתם של גופים זרים [ראה עוד בעניין זה, בסוף הגדה של פסח מנחת אשר מהגר"י ווייס שליט"א, מה שבייר על פי מומחי חברת מקורות, ומה שכתב להלכה].

דף לא/א מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו

שעבודא דר' נתן - מי חייב למי?

גמרתנו עוסקת באחד הכללים היותר מפורסמים בים התלמוד לגבי חובות ממוניים: "שעבודא דרבי נתן".

רבי נתן למד מפסוקי התורה, כי כאשר ראובן חייב כסף לשמעון, ושמעון זה חייב כסף ללוי, רשאי לוי לגבות את חובו היישר מראובן! בבוא לוי אל ראובן, אין הלה זכאי לטעון: איני מכירך, מעולם לא לווייתי ממך כסף, אלא עליו להתייחס אל לוי כמו היה שמעון ולפרוע לו את החוב, וכך נפסק להלכה (שולחן ערוך חו"מ סי' פ"ו סעי' א').

כללו המחודש של רבי נתן נלמד במהלך השנים פעמים אין ספור בבתי המדרשות שבכל העולם, ומתוכם נוצקו שני הסברים שונים להגדרת כלל זה, כלהלן. הבה נחקור לעומק את כללו של רבי נתן, באמצעות השאלה הבאה.

מחילה על החוב: כידוע, המלווה רשאי למחול ללווה על החוב, ומעתה החוב כלא היה ולאחר מכן אין המלווה רשאי לגבות את החוב מן הלווה, לפי שמחל עליו.

כיצד נכריע במקרה ששמעון עומד ומכריז בטוב לב: "אני מוחל לראובן על החוב שהוא חייב לי". במחילתו הרחומה שומט שמעון את הקרקע מתחת לרגלי לוי, אשר התייאש זה מכבר מגביית חובו משמעון ותלה את יתרו בחוב שראובן היה חייב לשמעון. האם יש תוקף למחילתו?

ובכן, כדי לענות על שאלה זו, עלינו להגדיר במדויק את כללו של רבי נתן, ושתי אפשרויות לפנינו. קיימת אפשרות להבין, כי מעתה ראובן חייב כסף ללוי [גם לשמעון, אך לוי רשאי לדרוש מראובן להלך במסלול שהתווה רבי נתן], מפני שחובו של ראובן לשמעון הועתק גם אל לוי, ומעתה רשאי לוי לטעון: כספי נמצא אצלך, השיבהו לי! (קצות החושן סי' פ"ו ס"ק א'; תומים שם ס"ק ב' ד"ה ומה שנראה).

קיימת אפשרות נוספת להבין את כללו של רבי נתן, כי לא הועתק חובו של ראובן משמעון אל לוי, אלא התורה העניקה סמכות ללוי לדפוק על דלתו של ראובן, לגבות ממנו את חובו לשמעון, וליטלו לעצמו בגין החוב ששמעון חייב לו. אלמלא היתה התורה קובעת כן, לא היה לוי רשאי לעשות כן אם שמעון אינו מעניק לו סמכות זו. ברם, במקרה זה התורה היא שהעניקה ללוי זכות זו, מסיבה פשוטה: כשם שרכושו של שמעון משועבד לגביית חובותיו, כך גם החוב שחייב ראובן לשמעון משועבד ללוי. ובכן, אם כללו של רבי נתן קבע, כי חובו של ראובן לשמעון הועתק אל לוי, הרי שמעון אינו הבעלים היחיד על חוב זה! לפי שעתה ראובן חייב גם ללוי, ואין הוא אלא כאדם העומד מן הצד ומכריז, כי הוא מוחל לפלוני על חובו לאלמוני...

בדמעות שליש כי יורו להפסיק את המשלוחים, וחיי יהודים רבים ניצלו.

יום אחד, מספר בנו, אירע המקרה הבא.

בכיות נוראות של בחורה צעירה נשמעו מן הדרך שהובילה אל בית הקברות. הצצנו מן הבית שלנו וראינו רוצח גרמני מוביל בחורה צעירה אל בית הקברות. מיד רצנו אל אבא, ששהה בקירוב מקום, והזעקנו אותו. אבא רץ כל עוד נפשו בו, ומצא את הבחורה עומדת על פתחו של קבר פתוח, ועוד רגע קט הרוצח עמד לירות בה כך שהיא תיפול היישר לתוך הבור.

ככל הנראה היא הכחישה את דבר יהדותה, ולפיכך, הנאצי הפטיר לעבר אבי שהתקרב בריצה, "היא לא יהודיה, היא פולניה, מה איכפת לך ממנה". אבל ניכר היה עליה שהיא יהודיה, ואבא ז"ל נעמד לפני איש הגסטאפו והחל להחניף לו על חכמתו הרבה שעמדה לו להבחין בה כי היא יהודיה. הבחורה נרעדה לשמע דבריו, ומיד החלה זועקת כי אינה יהודיה כלל וכי היא נכריה.

רבי אליעזר ז"ל נטל את הנאצי בזרועו, הוליכו הצידה והצליח לשכנעו כי יעזוב את הנערה לנפשה, ובתנאי שהיא תודה לפניו כי רימתה אותו וכי היא יהודיה ולא נכריה.

רבי אליעזר ניגש אליה ואמר לה בהתרגשות גדולה: "שמי אליעזר לנדוי. אני רואה שאת יהודיה, קיבלתי ממנו הבטחה שאם תודי שאת יהודיה הוא ישחרר אותך". הבחורה סירבה. אימי המוות הקרוב הקפיאו את שכלה, היא התעקשה ועמדה על שלה, אני נכריה ולא יהודיה. רבי אליעזר התחנן והיא צועקת ומתעקשת כי איננה יהודיה.

בשלב מסוים הרוצח איבד את סבלנותו. הוא לפת את אקדחו הטעון, כיוון אותו לעבר הנערה וצרח על רבי אליעזר כי יסוג מיד מן המקום. אך הוא לא ויתר, כשהוא פורץ בבכי מר הוא התחנן אליה בדמעות שליש, כי תיאות לבקשתו ותודה כי היא יהודיה. או אז, היא קמה והודתה בפניו, ביקשה ממנו סליחה. חייה ניצלו.

לאחר מספר ימים הנערה נעלמה, כאילו בלעתה האדמה. ניסו לחפש אחריה, לתור אחר עקבותיה, אך מאומה, היא איננה.

כעבור תקופה לא ארוכה הגיעה אשה נכריה לאזור מגורינו, שלפה פתק מקומט מחרץ נסתר בנעלה, והביאה אותו לאבי. למרבה התדהמה התברר, כי הנערה הצליחה להגיע למקום מבטחים בדרך לא דרך, ועלה בידה להינצל מגיא ההריגה. דרך זו היתה סודית ביותר, ולפיכך היא גייסה מכרה נכרית שתחביא את מפת הדרכים בנעליה ותביאנה אל אבי ז"ל אשר הציל אותה ממוות בטוח, כדי שיוכל גם הוא ובני משפחתו לברוח בדרך זו.

כך גלגל הקב"ה את האירועים המופלאים,

אולם, אם כללו של רבי נתן קבע כי חובו של ראובן לשמעון משועבד ללוי, תקפה גם תקפה מחילתו של שמעון, מפני שראובן חייב את כספו לו, לשמעון, ועתה עם מחילתו על החוב, אין ללוי את מה לגבות מראובן (עיי' נתיבות המשפט שם ס"ק ג', וע"ש שנפק"מ גם אם רשאי לוי לתבוע את ראובן אף כאשר יש באפשרותו של שמעון לשלם, ראה שולחן ערוך שם, סעי' ג' ובנו"כ).

דף לב/א חמץ בפסח בר דמים הוא

החמץ של איש העסקים התל-אביבי

מה דינו של איש עסקים תל-אביבי שבבעלותו חמץ הנמצא בלוס אנג'לס שבארצות הברית? הגאון רבי מאיר שמחה מדוויןסק זצ"ל (משך חכמה, ויקרא כב/כח), עוסק בשאלה מרתקת, שיש לה השלכות גם לימי חג הפסח. כידוע, היום והלילה נכנסים ויוצאים בזמנים שונים על פני כדור הארץ. בשעה שהשבת פורסת את כנפיה על ירושלים, היא שורה זה שש שעות על הונג קונג, ואילו בניו יורק המסחר בעיצומו, השבת תכנס בעוד שבע שעות.

כידוע, אסור ליהודי להיות בעליו של חמץ בפסח. קיים פער של עשר שעות בין ארץ ישראל ללוס אנג'לס. כאשר בארץ ישראל השעה היא שש אחר הצהרים, בלוס אנג'לס השעה היא שמונה בבוקר. השאלה היא מתי מתחיל איסור החמץ של יהודי זה, ומתי הוא מסתיים. אם נהלך אחר מקום שהותו של החמץ, כאשר הוא יישב בליל הסדר עם קיטל, יהא בבעלותו חמץ והוא לא יעבור על כל איסור, משום שבמקום הימצאו של החמץ חג הפסח עדיין לא נכנס. אך אם נהלך אחר מקום שהותו של הבעלים, עליו למכור את החמץ לפי חלות חג הפסח במקום מגוריו.

ובכן, שאלה זו נידונה בהרחבה בין הפוסקים. יש אומרים כי איסור חמץ מונח "אקרקפתא דגברא", היינו: על ראשו של האדם, ויש להלך לפי מקום שהותו (שו"ת חסד לאברהם, מבוטשאטש, או"ח סי' ל"ה), ויש אומרים, כי מקום החמץ הוא הקובע (עיי' שו"ת עונג יום טוב או"ח סי' ל"ו, ועיי' שו"ת ארץ צבי סי' פ"ג).

בעל עונג יום טוב (שו"ת, סי' ל"ו), אשר נשאל אם יהודי השוהה במקום בו החמץ מותר עדיין בהנאה [בערב פסח לפני השעה השישית], רשאי למכור את חמצו השוהה במקום בו החמץ כבר אסור בהנאה - טוען, כי מגמרתנו קיימת ראייה ניצחת, כי איסור החמץ תלוי במקום שהות החמץ ולא במקום בעליו, כלהלן.

משנתנו קובעת, כי יהודי שאכל בשוגג חמץ של תרומה בפסח, צריך לשלם לכהן את דמי תרומת החמץ בתוספת חומש מערכו, כדינו של האוכל תרומה בשוגג [עליו לתת לכהן פירות שכבר הופרשה מהם תרומות ומעשרות, והפירות הללו מתקדשים בקדושת תרומה].

הגמרא מקשה על משנתנו, מדוע עליו לשלם על אכילת חמץ התרומה? הרי בעיצומו של חג הפסח אין לחמץ כל ערך, שהרי הוא אסור באכילה ובהנאה! כיצד, איפוא, אפשר לחייבו לשלם את ערך חמץ התרומה, כאשר אין לו כל ערך?! הגמרא מיישבת, כי משנה זו היא כשיטת רבי יוסי הגלילי הסובר, שחמץ בפסח אמנם אסור באכילה אך מותר בהנאה. נמצא, שהחמץ בעל ערך ממוני. כלומר, מצווה לבער את חמץ התרומה מן העולם, אך מותר ליהנות ממנו בעת כילוי (עיי' תוס' כח/ד"ה רבי שמעון אומר), והנאה זו ניטלה מבעל התרומה.

לכאורה, קיימת אפשרות לפרש את גמרתנו לכל השיטות: בעל החמץ נמצא במקום בו השמש ממחרת לשקוע ואילו חמצו נמצא במקום בו היום מסתיים שעות אחדות לאחר מכן. מעתה נעמיד את משנתנו כי החמץ נאכל על ידי היהודי ביום השביעי של פסח, שעות אחדות לפני תום החג. או אז, אצל בעל החמץ כבר מוצאי החג, ואין החמץ אסור עליו באיסור תורה, אלא מדרבנן, ואילו אוכל החמץ עבר על איסור אכילת חמץ מן התורה, לפי שבמקום שהותו עדיין לא יצא חג הפסח! [אם נשאל, הרי החמץ אסור בהנאה מדרבנן? עונה בעל עונג יום טוב, כי אין בכך כדי לפטור חיוב כפרה שהשיתה עליו התורה, בעטייה של אכילת תרומה בשוגג].

אפשרות זו עדיפה בהרבה על פני העמדת משנתנו כשיטת רבי יוסי הגלילי שלא נפסקה להלכה, ומשלא פירשה גמרתנו כן, הא לך ראייה, כי דין החמץ נקבע לפי מקום שהות החמץ ולא לפי מקום בעליו... [ועיי' בשו"ת אור לציון לגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, מה שכתב שיש לחלק בין איסור בל יראה לבין איסור הנאה מן החמץ].

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

צ"ק ופרוזבול

בשבוע זה ממשיכים בלימוד המשניות האחרונות של מסכת שביעית, העוסקת במצות שמיטת כספים - הלא היא הוראת התורה כי חוב שהגיע מועד פרעונו ולא נפרע, הרי הוא נשטם בתום שנת השמיטה. הלל הזקן התקין שכל מלווה יוכל לעשות פרוזבול, וראשונים אחדים מבארים שעל ידי כך הוא נחשב כמוסר את גביית החוב לבית הדין, ולכן לא יישטם חובו, כפי שהרחבנו בעניין בגליון הקודם.

במאמר זה נעסוק בהמחאות.

שאותה נערה שרבי אליעזר הציל מפתח הקבר, היא זו אשר חילצה אותו ואת בני משפחתו מגיא ההריגה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

ניתן להשיג את הספר המבוקש אנא עבדא

פרקי חיים מאופים של התעלות
בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים.

להזמנת הספר: 1700-500-151

לעילוי נשמת

חכם **אברהם צורף** זצ"ל

בן ר' מנשה מאיר ופרחה ז"ל נלב"ע י"ב באב תש"ע

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו ר' **אפרים צורף** הי"ו - שילה

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם משה בליטנזל** ז"ל

בן הר"ר יהודה אריה ז"ל נלב"ע י"א באב תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י נכדו ידידנו

הר"ר **שאול חסדיאל** ומשפ' שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **מלכה סלומון** ע"ה

בת יבדלחט"א ר' אריה ישראל שכטר הי"ו

נלב"ע ט' באב תשע"א **תנצב"ה**

הונצחה ע"י אביה

הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחיו - חיפה

לעילוי נשמת

מרת **שינדל לאה יפה חיים** ע"ה

בת הרב יהושע ז"ל נלב"ע ט' באב תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה

הר"ר **אריה ישראל וסימה שכטר** שיחיו - חיפה

פנינים

דף לה/א דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו

מיהו השלם

אמרו חסידים:

אין זו רבותא כלל, שאינך יכול לבוא לידי חימוץ, רק מי היכול להחמיץ ובכל זאת נשאר בטהרתו - הוא האדם השלם...

השיעור בדף היומי

בדרך, בבית, בעבודה,

24 שעות ביממה

מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו: 073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

חדש!

בקו זה ניתן להאזין גם

לשיעורים בספר

"ותן חלקנו"

להאזנה הקישו 3

בימינו חובות רבים משולמים באמצעות המחאות. מה דינו של חוב שתמורתו נמסר צ'ק, האם מצות שמיטת כספים חלה עליו?

ובכן, אם זמן הפירעון של החוב הוא לאחר שנת השמיטה, ברור שחוב זה אינו נשטם, שהרי אין נשטמים אלא חובות שבתום שנת השמיטה עבר מועד פרעונם. לפיכך, גם צ'ק בעל תאריך מאוחר שהתקבל בהסכמת המלווה, הוא בעצם דחייה של מועד הפרעון, ונמצא שמועד פרעון חוב זה הוא לאחר שנת השמיטה (אגרות משה, חו"מ ח"ב, סי' ט"ו, ד"ה והנה). הדין מתמקד, איפוא, בחוב שמועד פרעונו הוא לפני תום שנת השמיטה, והלווה נתן למלווה צ'ק, אך הוא לא נמסר לפדייה בבנק עד שחלפה שנת השמיטה.

השאלה המרכזית היא כיצד להגדיר צ'ק, האם הוא נחשב ככסף או שמא אינו אלא מכתב שכותב בעל החשבון לסניף הבנק: אנא שלמו לפלוני כסף. אם הצ'ק אינו אלא מכתב, הרי שאין לו כל מעמד ממוני, ולכאורה אין הוא נחשב כפרעון או כתשלום, עד שהבנק יענה בפועל להוראת בעל החשבון - ויש לערוך פרוזבול. אולם, אם הצ'ק נחשב ככסף בעצמו, הרי נתינתו למלווה היא פרעון החוב.

יצוין כי דיון זה נוגע לקשת רחבה של דיני תורה: האם אפשר לקיים מצות מתנות לאביונים בצ'ק, האם קנייה בצ'ק היא כקנייה בכסף, לגבי דיני קניין, ועוד.

בשאלה זו נתחבטו פוסקים רבים (ראה בספר שמיטת כספים ופרוזבול, פ"ז הערה רפ"א, שהגרי"ש אלישיב זצ"ל הסתפק בכך, כמובא בשמו בספר הצ'ק בהלכה פ"ז, ענף ד', אות ו'. וראה מה שכתב הגר"מ שטנרבוך בספרו תשובות והנהגות, ח"ג סי' תמ"ז, אות ב', בספק זה, וסיים: "ואין לנו הכרעה ברורה"). אולם דעת הגר"ש ז"א אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה, ח"ג סי' קכ"ג, אות י"ט סק"ד) היתה שחוב כגון זה אינו נשטם. לדבריו, לאחר נתינת צ'ק נחשבת ההלוואה כגבויה 'קצת', שהרי המלווה יכול להשתמש בו לצרכיו, לקנות בו או לשלם את חובותיו שלו [אלא אם כן נכתב בו 'למוטב בלבד']. סברה נוספת היא כותב, שיתכן שאפשר להחשיבו כעין משכון, והרי 'המלווה על המשכון...' אינו משמטין (לעיל, פ"ג מ"ב) [סברה זו שייכת בכל צ'ק], מפני שכשהמשכון בידו אינו צריך לתבוע את הלווה, ואין זה בכלל 'לא יגוש', והוא הדין כאשר יש בידו צ'ק. יש שהוסיפו הסבר: כדי שחוב לא ישטם, אין צורך שיהיה גבוי ממש, אלא שיש דרך כלשהי לגבותו יותר משאר חובות. על כן יש אומרים (ראה ב"מ מח/ב, ושו"ע חו"מ, סימן ס"ז ס"ב) שדי בכך שיש משכון כלשהו על החוב, כדי שכבר לא ישטם [והרי באמצעותו יוכל לגבות את החוב כולו - הלווה יפדנו מיד, והוא ישוב ויגבנו, וחוזר חלילה, עד שיפרע כל החוב] (כרם ציון, שביעית, הלכות פסוקות, פ"כ סי"א, גידולי ציון, אות א', הובא בספר שמיטת כספים ופרוזבול שם, הערה רפ). הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה, שם) הוסיף להסביר שאפשר להפקיד צ'ק לאחר שנת השמיטה גם אם לא עשה פרוזבול, כי הואיל ומשום 'דינא דמלכותא' אין לבטל צ'ק, לפיכך תשלום באמצעותו נחשב כתשלום. מובן שסברתו אמורה רק באופנים ובמקרים שאכן הביטול אסור.

ייחודי
במאורות!

לימוד הדף היומי
וללימוד המשנה
ביום השנה

"לימוד המשנה טוב לנשמה"

לעילוי נשמת יקיריך

עכשיו הזמן להנציח נשמות יקיריך שיום השנה שלהם בחודשים:

חשון - כסלו - טבת - שבט - אדר

רבות לומדים את הדף היומי והמשנה

במסכת שקלים - יומא

לעילוי נשמת יקיריך

חייגו: 03-5775307 (ר' משה)

